

Av Idar Kristiansen

III. Karl Erik Harr

Ei perle som het ungdom

Daggryet var ennå et par timers vei borte, til tross for at klokka var blitt nesten syv. Stormen heiv seg i tunge kast over havet som skummet fnysende i novembarmørket. På Nordvågen sleit fiskeskøytene i fortøyningene, stampet og steilet og vrei på seg lik villhester i band. Og inne på land klorte husene seg fast til den frose strandstripa og skaket under stormkastene.

På Vestersida, nesten helt inne under de svarte flogene som nå gikk i ett med mørket, lå noen hus forankret med solide kjettinger over takene. Ett av dem var ei rødmalt fiskerbu med sundflerret takpapp og råtnete bordvegger ned gjennom sneuskavlene. Der bodde Endre.

Mor hans var oppe alt, - hun skramlet med kaffekjele og ovnsringer på kjøkkenet. Men Endre var trett. Han hadde våket lenge kvelden før, våket og ventet på faren som skulle komme men ikke kom. Gjennom halvsønnen skjønte han at faren fremdeles ikke var kommet. Altså ingen grunn til å stå opp.

Halve teppet var glidd ned mellom veggen og senga. Som vanlig måtte han slite for å få det laus fra issvullen nede ved gulvet. Etterpå krøkte han seg sammen under det, lyttet ei lita stund til stormhyllene utafor novene og de trygge lydene fra kjøkkenet - og sovnet igjen. Da han våknet et par timer seinere, ante han dagen ute bak de snedekte vinduene. Blåtøysgardinene sto som vindfylte seil inn over kjøkkenbordet. Mora satt framfor ovenen som var rød midt på,

med føttene på vedkassen og kaffekoppen på det kaldeste ovnshjørnet. Håret hennes hang tjafsete nedover skuldre og rygg. Hun virket gammel og trett i halvlyset.

Endre gnikket øynene sine og spurte:

- E ikke han pappa kommen hjem?

- Nei, han e ikke kommen. Kle på dæ, så ska du få mat. Æ har varma melka.

Hun hjalp ham å kle på seg, var liksom glad for å ha noe å sysle med. Etterpå hentet hun vann i vaskefatet fra en tilfrosset stamp ute i bislaget, og satte fatet på ovne for at isbitene skulle tine.

Ei kraftig vindrosse fikk vindusrutene til å klirre, og blåste snippen av gardinet over melkeglasset. Endre sa:

- Kanskje de e gådd inn til Kamøyvær.

- Kanskje. Kanskje det, ja. Men spis dæ no ferdig. Æ trur æ ska gå bort tel han Hans og høre om de har hørt nåt. Dem tvang no også han Otto tel å være med, enda han sjøl ikke ville!

Men de hadde ikke hørt noe borte hos han Hans.

- Han Otto sku ringe fra Sørvågen så snart de kom inn, sa Olga. - Men han har ikke ringt. Så da e de vel ikke kommen.

Hans sa:

- Det spørs kor de fikk han. Om de va ferdig med draginga. Fikk de han der ute, hadde de vel ikke anna å gjøre enn å legge sæ på været.

- Du trur ikke at de kan være kommen inn tel Gjesvær, eller tel en anna plass?

Mora var uvanlig lavmælt i dag, syntes Endre.

- De va ikke kommen tel Gjesvær for en time sia. Æ ringte tel Isaksen sine, de hadde snakka med Gjesvær. Rednings-skøyta gikk ut i sekstida.

- Skøyta våge sæ no vel heller ikke helt ut, i sånt vær som det no e, mente Olga.

Hans lente seg mot kjøkkenbenken og skrudde på radioen. Det knitret og spraket mens han søkte seg frem til den rette bølgelengden.

Plutselig var den der, stemmen fra så mange uværsdøgn før:

- ...kaller. Honningsvåg Radio kaller. Hallo, hallo. Motorkutter «Fagerøy» er savnet. Motorkutter «Fagerøy» er savnet. Hallo, hallo. Dette er Honningsvåg Radio som -

Det ble mørkere mellom de fire på kjøkkenet. Stemmen i radioen fortsatte:

- ...112 K. Gjentar: F 112 K. Hallo, hallo. Dette er Honningsvåg Radio som kaller motorkutter «Fagerøy». Dette er Honningsvåg Radio som kaller motorkutter «Fagerøy». Redningsskøyte er gått ut. Redningsskøyte er gått ut. Hører du meg, så kom over!

Men det kom ikke antydning av svar. Bare den irriterende uværssprakinga strømmet ut gjennom høytaleren, helt til Honningsvåg Radio atter begynte å kalle.

Hans skrudde av. Ingen vits i å bruke opp batteriene til ingen nytte. Olga reiste seg langsomt fra krakken sin.

- Æ ska sette på kaffen, sa hun.

Etterpå var det ingen som hadde ord å bruke, på ei lang stund.

Borte ved dørveggen satt Endre på skammelen, slik han brukte å sitte når han var der. Et lite menneske som andre knapt la merke til. Nå satt han og var helt aleine og skjønnte at egentlig var det stemmene som var Hans og Olga og mor hans og Endre. Uten stemmene var alle bare folk, og alle hadde mange ansikter som de skiftet på seg etter hvert som de trengte det ene eller det andre. Men stemmene var Hans og Olga og Anny og han selv, og de var alltid de samme, enten de spøkte eller skjente - omtrent på samme måte som rød er rød enten det er mørkerød eller lyserød.

Og langt ute på Nordkappbanken var det noen stemmer ombord i en båt, og en het Otto og en Peder og en Reidar og en Isaksen og en Edvard og en visste han ikke hva den het og en het Johan og var far hans. Og han visste at stemmene hadde våte ansikter og skjeggstubber og at noen var i styrehuset og at det var mye vind på havet. Men den stemmen som var far hans og het Johan var sikkert nede i maskinen der den brukte å være og hvor ingen kunne høre at den var fordi det banket sånn.

Endelig skjenket Olga kaffen og sa:

- Om no bare stormen kunne gje sæ, så...

- Ja, herregud! Men han bruke no vesst tida si... Hves de kommer velberga i land den her gangen, så ska han Johan slutte på sjøen det ska han! Æ har sagt det tel han flere ganga. Det ende med at du blir der ute en vakker dag, har æ sagt. Men ut ska han, enten det e så eller så!

- Det e vel ikke mye å velge i for han Johan heller, sa Hans.

- Det e no sjøen som e livberginga, korsom e.

- Livberginga? Den drep no vel flere enn den berge, den sjøen også. Andre klare sæ uten den. Da må han vel kunne det, han Johan også!

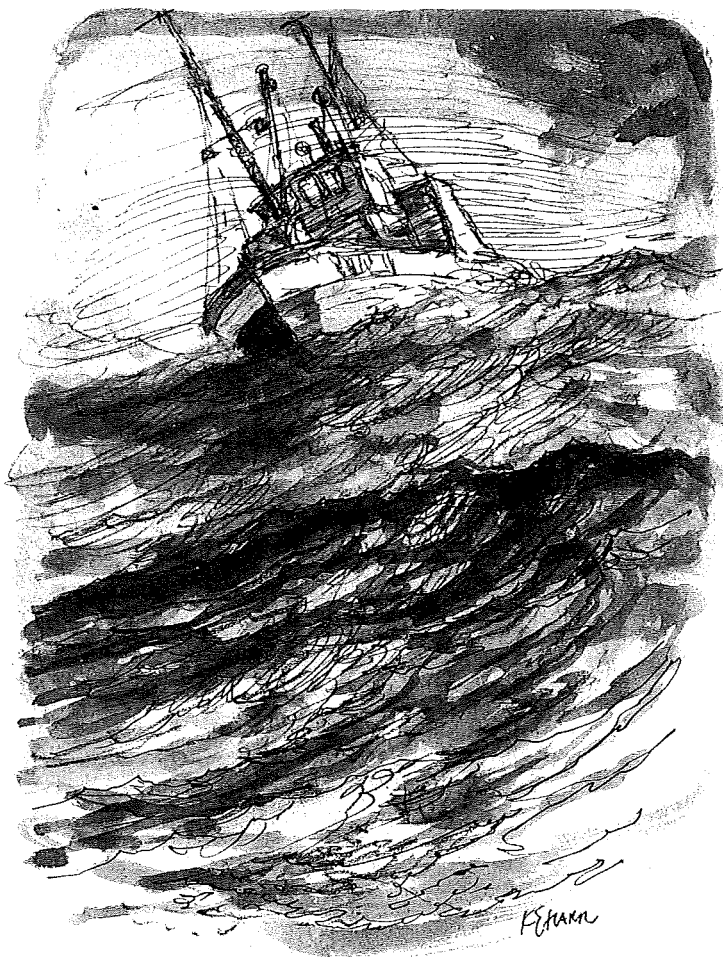
- Det va tre støkka som blei oppsagt på kollkrana siste lørdagen, Anny, sa Hans stillferdig. - Vi som ikke blei, vente bare på at det ska bli våres tur. Og da må det vel bli sjøen for mæ også.

- Æ trur no dem klare sæ, falt Olga inn. - «Fagerøy» e en god sjøbåt. Og dem har jo ny maskin.

- Ja, vi kan ikke anna enn å håpe, sa mora. - Det nøtte ikke å tru at de ska drokne der ute, i alle fall. Med Guds hjelp må de no vel komme sæ i land, den her gangen også.

- Men du sa jo -

Det glapp ut av ham. Han angret øyeblikkelig. Men de voksne hadde alt snudd seg og stirret på ham som om han plutselig hadde fått et ekstra hode.

Mora spurte skarpt:

- Ka sa æ?

Endre kjente at han ble varm. Han visste at han umulig kunne si det han hadde tenkt. Han kunne ikke la Hans og Olga vite hva hun hadde sagt til faren den dagen «Fagerøy» gikk ut. Det....det gikk ikke an, enda han husket hvert eneste ord. Hjelpeløs fiklet han med en knapp som holdt på å løsne i bukse-splitten.

- Du...æ - æ - -, stammet han.

- Du e nok for liten tel å forstå det her! Stemmen hennes lød overbærende. - Og kanskje e det ei Guds løkke at ikke de små hjertan forstår alt samma like bra som de voksne...

Forsto han ikke?

Han kjente trossen som et plutselig vindkast opp gjennom seg. Forsto han ikke? Forsto han ikke at mora satt der og - ja, løy?

Men han kunne ikke si noe! Strammet bare leppene og tvang seg til å sitte stille, med hodet bøyd nedover mot knærne. Men så var det brått som han ville kveles, halsen snurpet seg sammen, han måtte ut!

De voksne gapte som tørrfiskhau da han reiste seg og strøk på dør, ut i snefokket.

Det var blitt kjølig på kjøkkenet da han kom hjem. Han skuffet litt kull inn i ovenen og blåste på glørne. Satt etterpå ei stund ved bordet og hadde vondt i hodet når han prøvde å tenke. Han sukket tungt, reiste seg og gikk inn på soveværelset, det lille rommet som var stue også, la seg ned på gulvet og kikket inn under senga til foreldrene. Jo, et var der, han kunne tydelig se det gule skrinet som far kalte «pulten»? Det sto helt inne ved veggen, til venstre, et stykke bak potta.

Forsiktig krøp han innover, mens han hele tida lyttet etter om mora kom. Men hun kom ikke. Han fikk tak i skrinet og dro det nærmere. Det var godt å ta i. Det jaget ikke bort de famlende hendene hans.

Han ønsket at skrinet var åpent, enda han visste at det var låst. Skrinet var bestandig låst. Nesten. Det var bare faren som kunne åpne det. Det var bare han som hadde nøkkel.

En eneste gang hadde han sjøl sett det åpent. Det var seint en kveld da faren satt aleine på kjøkkenet og mora var på sykehus og Endre hadde lagt seg men ble tørst og gikk ut på kjøkkenet. Da satt faren ved kjøkkenbordet med skrinet framfor seg, og Endre hadde fått

et glimt av mange små rom og papirer og rød fløyel før han ble skyssset til sengs igjen.

Siden hadde han bestandig ønsket at han en dag skulle finne skrinet åpent og få vite hva som egentlig var i det. Ja, det var papirer der, det visste han jo. Men det var mye annet også. Kanskje store gullpenger, en liten sjørøverskatt. Eller perler, kanskje, - sånne store perler med mange farger som den faren fant i sommer da han skrellet agnskjell. En gang hadde Endre spurt. Men faren svarte så rart at Endre slett ikke forsto hva han mente.

- Min ungdom, gutten min! Min ungdom!

Endre ble liggende helt urørlig i mørket. Det var så rart å ligge sånn - ligge å lytte med det ene øret mot stormkastene og med det andre inn mot de små fløyelsrommene i skrinet. Det var som om han hørte faren snakke med to stemmer på samme gang, syntes Endre.

Litt etter sovnet han og drømte om en båt som holdt på å forslise. Han sparket med gummistøvlen mot den halvfulle potta, og en kjempesjø slo inn over rorhuset.

Det var et fjell som drønnet over dem - et fjell av iskald, svart sjø. Det reiste seg plutselig ende opp langs rekka tvers foran romluka, og tordnet i neste øyeblikk ned over båten med voldsom kraft. De tre i rorhuset kunne ingenting gjøre, de hadde knapt tid til å oppfatte hva som var i ferd med å skje. Det

tordnet og fosset, det singlet i knust glass. Så lå de på dørken, mer fortumlet enn forslått. Otto stønnet inne i bestikken, halvt på rygg. Hva var skjedd? Var slutten kommet?

Isaksen hadde fått tak om rorknaggene igjen, og tvang den motvillige båten til å riste av seg en ny sjø. Den tredje karen reiste seg fra dørken og bannet lavt. - Han Erik -!

Isaksen skreik til ham:

- Se etter egnarhuset! Æ trur han tok egnarhuset!

Det stemte. Gudskjelov at lyset funksjonerte!

- Ser du nån andre skada? skreik Isaksen, og ventet ikke på svar.

- Her! Ta roret!

Han reiv opp babord rorhusdør, stakk hodet ut, trakk det fort inn, slamra døra igjen og ropte:

- Lettbåten er knust!

Hva kunne de si til det? Ingenting. Ord var bortkastet.

- Prøv om du får liv i sendarn, Reidar! beordret skipperen.

- Æ forstår no i helvete ikke ka som e i veien med den! Otto, ta roret!

Han begynte å dreie på lyskasteren mens han hele tiden morset: - S.O.S.! - S.O.S. - S.O.S.!

Nede i maskinen hadde Johan full hyre med å holde seg på føttene, mens øynene løp over sylindere og ledninger og svinghjul og prøvde å registrere om alt funksjonerte som det skulle. Han visste at det måtte være en lekkasje et eller annet sted, for vannet hadde steget tyde-

lig i løpet av siste halvtime. Hele tida tenkte han:

- Ho får no vel rett, den helvetes kjerringa! Ho ønska at æ sku drokne - ho får no vel rett!

Han trakk til en mutter og spyttet ned i det svarte oljevannet.

- Satan! Det helvete får no vel rett!

Men oppe i rorhuset ropte Otto opphisset:

- Lys! Der! Det va et lys!

Isaksen ropte inn til Reidar:

- Lys tel babord! Anrop dem - spør om de ser oss! Det e kanskje skøyta!

Og Reidar snakket inn i mikrofonen:

- «Fagerøy» kaller, «Fagerøy» kaller! Vi ser lys tel babord, vi ser lys tel babord! Ser dokker oss? Høre dokker mæ, så kom over!

Otto tenkte:

- Å nei, den virke no vel ikke, den helvetes sendarn! Herregud, om de bare kunne høre oss! Han høre oss vel ikke, han pappa heller!

Men Hans hørte «Fagerøy». Og både han og Olga og Anny som ennå satt der hørte svaret fra redningsskøyta:

- Vi ser dokker av og tel! Vi sku være hos dokker om en halv time, kanskje, eller tre kvarter!

Men ingen hørte Endre som gråt i søvne inne under foreldrenes seng, mellom potta og skrinet som var farens og som det var ei stor perle i - ei perle som het ungdom.

